

N:o 12.

Af herr **J. H. G. Fredholm**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till ordnande af statens pensionsväsende m. m.

Icke blott billigheten utan äfven det allmännas rätt förstådda fördel talar för att staten icke lemnar den sin tjenare, som länge och redeligen tjenat, utan nödtorftigt underhåll, då han för ålders skull befinnes vara mindre förmögen att, som sig bör, sköta sin tjänst. Denna grundsats, eller det berättigade i statspensioneringen, har hos oss länge varit erkänd. Man har äfven på mångahanda sätt sökt realisera densamma på det ena statsförvaltningens område efter det andra. En af utvecklingens följder har blifvit den, att statspensioneringen i våra dagar antagit mycket stora proportioner. Derigenom har den fått en förut icke anad betydelse för statens ekonomi och kan, om ingenting åtgöres för att reglera utvecklingen, i en nära framtid komma att menligt inverka på den allmänna hushållningen. Det berättigade i en sådan farhåga ådagaläggas bäst genom att taga en öfversigt af pensionsväsendets utveckling under de sista trettio åren. Men på det att en sådan öfversigt skall blifva bättre förstådd, torde icke vara öfverflödigt att i någon mån redogöra för hvad som med afseende å statspensioneringen förut blifvit åtgjordt.

För att bereda i krig sårade soldater ett hem på ålderdomen var redan Gustaf II Adolf betänkt på att för sådant ändamål upplåta Birgittinerklostret i Vadstena, men denna tanke realiserades dock ej förr än 1646, då krigsmanshuset derstädes inrättades. För örlogsflottans manskap hade man för afsigt att samtidigt inrätta ett dylikt hospital i Stockholm, men denna plan blef ej utförd.

Den första egentliga pensionskassa var amiralitetskrigsmanskassan, som grundades 1642. Genom kongl. resolutionen af den 23 september 1688 medgafs pensionsrätt åt statens tjänstemän så till vida, som man tillförsäkrade dem, hvilka af ålder och sjukdom voro urståndsatta att sköta sin tjenst, ett oakortadt bibehållande af lönen. År 1756 inrättades arméns pensionskassa i ändamål att lemna underhåll åt armén tillhörande militära och civila tjänstemän, då de ur tjensten afgå. Samtidigt lemnade Rikets Ständer sitt bifall till inrättandet af en sådan pensionskassa äfven för civila tjänstemän, men ett derom 1761 för Rikets Ständer framlagdt förslag kunde icke antagas på grund af rikets utblottade tillstånd. 1770 måste af amiralitetskrigsmanskassans bokförda tillgångar $\frac{1}{3}$ afskrifvas på grund af från kassan tagna tvångslån, och 1783 indrogs Vadstena krigsmanshus.

Af dess tillgångar och inkomster bildades en kassa, som intill år 1873 förvaltades af arméförvaltningen, men sedan dess under namn af *Vadstena krigsmanshusfond* af statskontoret. Denna fond, som 1845 uppgick till 2,172,536 kronor och 1865 till 3,382,061, har under de sista 30 åren åtnjutit ett årligt statsanslag af öfver 240,000 kronor, och uppgick fonden 1875 till 4,108,962 och 1895 till 4,712,000 kronor. Af denna fonds inkomster användes en del till pensionering af arméns gemenskap och en del öfverföres till arméns pensionskassa.

År.	Gratialistunderhåll.	Arméns pensionskassa.
1875	271,830	105,398
1880	293,857	105,299
1885	336,682	106,429
1890	376,087	106,104
1895	388,519	106,062

För att bereda gifta män tillfälle att under sin lifstid bereda ekonomisk trygghet åt enka och barn vid mannens fränfalle, inrättades 1784 *allmänna enke- och pupillkassan*, i hvilken hvarje välfrejdad svensk man kan vinna inträde och för hvilken senaste reglemente är utfärdadt 1886. Kassan hade 1874 689 delegare och en kapitaltillgång af 5,899,750. År 1895 voro de förra 849 och den senare 11,462,955.

I öfverensstämmelse med Rikets Ständers 1770 derom fattade beslut förklarades i kongl. förordningen af den 24 januari 1778 beträffande civilstaten, att en tjänsteman, som uppnått 70 års ålder samt länge och väl tjenat, skulle vid afskedstagandet få behålla lönen i pension. Till genomförandet af detta beslut och för att bereda civila tjen-

stemäns i fattigdom efterlemnade enkör och barn något understöd, beviljade Rikets Ständer 1798 15,000 kronor årligen. Vid 1809 års riksdag beslöts, att detta anslag skulle afse endast tjänstemannapensioneringen, och för den skull beviljades till pensionering af enkör och barn efter såväl civila som militära embets- och tjänstemän 27,795 kronor samt till pensionering af enkör och barn efter underofficerare vid armén och flottan 2,640 kronor. Dessa anslag, tillsammans 45,435 kronor, uppfördes under namn af pensionsstaterna å en hufvudtitel, den 7:de. Efter 1817 höjdes denna hufvudtitels slutsumma till 54,000 kronor derigenom, att Rikets Ständer nämnda år beviljade 39,000 kronor till pensionering af enkör och barn.

Vid 1809 års riksdag beslöts vidare att å en särskild stat, *allmänna indragningsstaten*, uppföra alla sådana utgifter, som i följd af sin beskaffenhet komma att framdeles indragas, och anmodades tillika statsutskottet att inkomma med förteckning öfver alla på indragnings- och benådningsstaterna upptagna personer. En sådan förteckning skulle framdeles vid hvarje riksdags början vara till trycket befördad. Slutligen hemställde Rikets Ständer vid samma riksdag om iakttagande af vissa angifna grunder vid tilldelande af pensioner å indragningsstaten. Vid 1812 års riksdag beslöts att till denna stat öfverflytta de civila tjänstemän, hvilka såsom öfver 70 år gamla erhålla afsked med bibehållande af lönen såsom pension. Indragningsstatens slutsumma, som vid 1812 års riksdag utgjorde 491,647 kronor, reglerades vid 1815 års riksdag till 407,488 och höll sig till 1840 vid omkring 435,000 kronor årligen.

Då vid 1840 års riksdag riksstaten fick sin nuvarande uppställning, sammanfördes pensions- och indragningsstaterna på en hufvudtitel, den 9:de, och indragningsstatens ordinarie utgifter, som då uppgingo till 475,560 kronor, stego derefter till 742,613 år 1865, till 1,351,477 år 1875, till 1,630,696 år 1885 och till 2,018,970 år 1895. Till denna betydliga stegring i utgifter ha i väsentlig mån bidragit de nya tjänstemän, som medgifvits rätt att åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten. Detta var förhållandet med elementarlärare 1853, karoliniska institutets lärare 1863, professorer och tjänstemän vid universiteten 1873, tekniska högskolans lärare och landtbruksingenjörer 1876, Chalmerska skolans lärare och länsveterinärer 1877, tekniska elementarskolornas lärare och provinsialläkare 1878, veterinärinstitutets lärare och barnmorskelärare 1879. Alla till pension å allmänna indragningsstaten berättigade tjänstemän erhålla dock ej sina pensioner från 9:de hufvudtitelns ordinarie anslag. Detta är bland annat förhållandet med tull-

verkets och postverkets tjänstemän, hvilkas pensioner utgå från dessa verks stater. Genom kongl. bref 16 mars 1858 och 23 november 1860 är efter då verkställd löneroglering bestämdt, att de tjänstemän, som hafva lön under 3,750 kronor, tjänstgöringspengarne ej inräknade, utfå hela lönen i pension, dock ej öfver 3,000 kronor, och de, som hafva mer, 80 procent af lönen, dock ej mer än 8,000 kronor.

Rikets Ständer beviljade vid 1810 års riksdag 8,250 kronor till pensionering af svårt sårade officerare vid armén och flottan, och för ordnandet af denna angelägenhet tillsattes 1811 en komité för att granska inkomna ansökningar. Vid 1812 års riksdag beslöto Rikets Ständer inrättandet af ett invalidhus å något af de kongl. lustslotten, och år 1817 inrättades *arméns enke- och pupillkassa*. Anslaget till sårade officerare nedsattes vid 1823 års riksdag till 7,500 kronor, och samma år öppnades invalidhospitalet vid Ulriksdal med ett årligt anslag af 9,557 kronor. Denna invalidinrättning upphörde 1849 och af dess tillgångar och anslag bildades *invalidhusfonden*, som till år 1873 förvaltades af arméförvaltningen men derefter af statskontoret. Denna fond, som under många år åtnjutit ett årligt statsanslag af 60,000 kronor, uppgick 1875 till 1,572,625, 1885 till 2,084,595 och 1895 till 2,674,041 kronor. Sedan 1885 öfverföres från denna fonds inkomster hälften af statsanslaget till Vadstena krigsmanshusfond.

Den af Rikets Ständer 1809 gjorda hemställan om upprättandet af vissa grunder för tilldelande af pensioner från allmänna indragningsstaten och i samband dermed om inrättandet af en pensionsinrättning för civilstaten förnyades vid såväl 1812 som 1815 års riksdagar, men först 1819 tillsattes äntligen för detta ändamål en komité af 23 personer, som 23 januari 1823 afgåfvo sitt betänkande, hvilket samma år framlades för Rikets Ständer. I anledning häraf beslöto dessa att upprätta en civilstatens pensionsinrättning, under förhoppning att denna för framtiden skulle öfvertaga statsverkets förbindelse att förse statens dertill berättigade civila tjänstemän med pension, och att allmänna indragningsstaten sålunda skulle blifva derifrån befriad. Till inrättningens upprätthållande beviljades såsom grundfond de från och med år 1802 på 1798 års anslag, 15,000 kronor, uppkommande besparingarne, tillsammans nära 400,000 kronor. I årligt anslag beviljades ej blott förenämnde 15,000 kronor, utan derutöfver 22,500, eller tillsammans 37,500 kronor. Tillika bestämdes, att åldern för rätt att från pensionsinrättningen utfå pension skulle nedsättas från 70 till 65 år.

Riksdagens skrifvelse om pensionsinrättningen blef remitterad till förenämnde komité, som 19 mars 1825 inkom med förslag till organisa-

tion. Det af Kongl. Maj:t den 15 november 1826 utfärdade reglementet för *civilstatens pensionsinrättning* utvidgade så till vida dess ändamål, att denna icke blott skulle ombesörja pensioneringen af civila tjänstemän, utan äfven af dessas enkor och barn. För detta ändamål inrättades förutom tjänstemannafonden tvenne pensionskassor, den allmänna och den enskilda enke- och pupillkassan. Från den förra, till hvilken statsbidrag lemnades, skulle tjänstemäns i fattigdom efterlemnade enkor och barn pensioneras. För den senare, som var afsedd att upprätthållas genom de enskilda delegarnes bidrag, gälde ej detta vilkor. Den allmänna enke- och pupillkassan kom genast i åtnjutande af ett årligt statsbidrag å 15,000 kronor, som öfverfördes från det anslag å 39,000 kronor, hvilket Rikets Ständer vid 1817 års riksdag beviljat till pensionering af enkor och barn efter civila och militära embets- och tjänstemän. Då utdelningen af pensioner från civilstatens pensionsinrättning började år 1830, höjdes anslaget till allmänna enke- och pupillkassan till 22,500, hvarjemte till densamma från tjänstemannafonden lemnades ett årligt bidrag af 7,500 kronor, som utgick till 1844. År 1845 höjdes statsanslaget till 32,250 och 1849 till 37,500 samt har från och med 1858 utgått med 45,000 kronor årligen. Såsom bidrag till pensioneringen från enskilda enke- och pupillkassan öfverfördes dit från tjänstemannafonden från och med 1833 årligen 30,000 kronor, hvilket bidrag höjdes 1843 och har med få afbrott nästan årligen ökats, så att det de sista åren utgått med 239,141 år 1890, med 255,924 år 1892 och med 300,257 kronor år 1895. Denna kassa har sedan 1843 haft en oförändrad kapitaltillgång af 282,300 kronor.

De årliga anslag, med hvilka staten bidragit till tjänstemannafonden, hafva till år 1860 utgått med 37,500 kronor, men ökades sistnämnda år, genom att med anslaget sammanfördes ersättning för nådårs- och begravningshjelpsbesparingar 6,540 och för mistade löneinnehållningar 2,245, till 46,285 kronor. Detta anslag har sedermera ökats till 53,486 år 1863, till 65,985 år 1879 och till 67,286 år 1885. Härförutom har bidrag årligen lemnats från besparingarne å 2:dra, 4:de, 6:te, 7:de och 8:de hufvudtitlarne med tillsammans 6,985 kronor. På grund af Rikets Ständers anhållan tillsatte Kongl. Maj:t 1858 en komité å 6 personer med uppdrag att efter granskning af de stadganden, som låge till grund för pensioners erhållande af allmänna medel eller af särskilda, utaf staten understödda pensionsinrättningar, uppgöra och till Kongl. Maj:t afemna förslag till ett ändamålsenligt ordnande af pensionsväsendet i allmänhet. Denna komité afgaf ett första betänkande 27 september 1862 samt ytterligare tvenne, det ena angående pensioneringen af

enkor och barn af den 5 maj 1865 och det andra angående en med civilstatens enke- och pupillkassa förenad kapital- och liffförsäkringsanstalt af den 6 juni 1865. Sistnämnda anstalt, hvars ändamål är att kostnadsfritt mottaga och förvalta frivilliga insatser af delegarne i pensionsinrättningen, kom till stånd 1867, och utgjorde dess kapitaltillgång vid 1895 års slut 1,466,942 kronor.

Antalet delegare vid civilstatens pensionsinrättning, som 1831 var 1,490, hade 60 år derefter ökats till 4,365, dels derigenom att antalet tjänstemän i de stater, som från början voro berättigade att i pensionsinrättningen deltaga, under tiden ökats, dels derigenom att nya klasser af tjänstemän vunnit delaktighet, såsom: kommissionslandtmätare 1863, fängvårdsstyrelsen 1868, länsveterinärer 1873, skogsstaten 1874, tekniska högskolans lärare 1858, och tjänstemännen vid flera centrala embetsverk m. fl. 1883. Flera gånger hafva pensionsbeloppen blifvit höjda, särskildt 1858 och 1877 (sistnämnda år höjdes de med 50 procent), så att de nu äro dubbelt så stora som vid inrättningens början. Derjemte hafva flera delegare uppflyttats i högre pensionsklasser.

Trots det ökade antalet delegare och de högre pensionerna och oaktadt det numera icke behöfs mer än 55 lefnadsår för att från inrättningen erhålla pension, anlitas den föga af civilstatens tjänstemän som pensionsanstalt. Orsaken dertill är, att pensionerna från denna inrättning i allmänhet ej äro mer än hälften så stora som de, hvilka utgå från allmänna indragningsstaten; och redan från inrättningens början har den bestämmelse förefunnits, att om någon delegare afgår ur tjenst med åtnjutande af pension från allmänna indragningsstaten, så eger han ej att från pensionsinrättningen utfå pension. Det mål, som 1823 års Riksdag med civilstatens pensionsinrättning afsåg att vinna, det nemligen, att pensioneringen af statens civila tjänstemän så småningom skulle kunna öfvertagas af denna anstalt, har sålunda alldeles förfelats.

Att döma af de genom allmänna medel tillkomna fonder, tjänstemannafonden och den enskilda enke- och pupillkassans, hvaröfver pensionsinrättningen förfogar och hvilka under densammas tillvaro vuxit från 477,317 till 11,181,193 kronor år 1895, skulle dock civilstatens pensionsinrättning vara i stånd att bättre motsvara sitt ändamål än hvad den visat sig göra. Förutom de genom allmänna medel tillkomna fonderna är civilstatens pensionsinrättning dessutom i besittning af 11 enskilda donationsfonder på 300,000 kronor tillsammans och förenämnda liffförsäkringsfond. Den enda egentliga nytta, som civilstatens pensions-

inrättning gjort till minskande af utgifterna för pensioneringen af statens civila tjänstemän, är den, att poststatens tjänstemän sedan 1872 erhålla en del af sin pension från denna inrättning. Oaktadt fondernas så betydande ökning, har likväl på sista tiden fara uppstått att pensionsinrättningen ej i framtiden skall kunna fullgöra sina förbindelser. Man har velat förklara orsaken dertill vara den förenämnda pensioneringen af posttjänstemän, men den rätta förklaringen är nog att söka deri, att tjänstemannafonden får för hvarje år i allt högre grad med sina inkomster bidraga till upprätthållandet af den enskilda enke- och pupillkassan. Med anledning häraf anhöll redan 1889 års Riksdag, att Kongl. Maj:t ville verkställa en utredning af civilstatens pensionsinrättnings ställning och behof och dervid taga under öfvervägande, om icke minskning i statens utgifter för pensionering af civila embets- och tjänstemän samt betjente måtte kunna beredas. I följd af denna Riksdagens anhållan tillsatte Kongl. Maj:t en komité, som beträffande den begärda utredningen afgaf betänkande den 7 februari 1891, hvori kapitalbristen anslogs till 7 millioner och som angående de åtgärder, som för ordnande af civilstatens pensionering borde vidtagas, afgaf betänkande af den 28 maj 1894. Öfver sistnämnda betänkande hafva vederbörande myndigheter ännu ej afgifvit sina yttranden.

Till belysning af civilstatens pensionsinrättnings ekonomiska ställning meddelas

Civilstatens pensionsinrättning.

Tjänstemannafonden.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pensioner.
1825	477,317	— —	— —	— —
1830	916,558	50,914	22,816	9,082
1840	1,613,130	52,699	22,109	41,650
1850	2,260,492	59,294	24,227	44,269
1865	3,771,597	60,471	69,080	37,715
1875	5,785,362	69,471	71,662	48,091
1880	7,207,804	72,971	83,768	67,623
1885	8,730,910	74,271	76,287	79,966
1890	9,882,167	74,271	72,930	106,311
1895	10,898,893	74,271	74,849	106,111

Allmänna enke- och pupillkassan.

År.	Statsbidrag.	Bidrag från tjenstemannafonden.	Pensioner.
1830	22,500	7,500	22,466
1840	22,500	7,500	32,197
1850	37,500	—	36,720
1865	45,000	—	46,644
1875	45,000	—	51,115
1880	45,000	—	54,123
1885	45,000	—	49,433
1890	46,000	—	38,919
1895	45,000	—	31,277

Enskilda enke- och pupillkassan.

År.	Bidrag från tjenstemannafonden.	Delegarnes bidrag.	Pensioner.
1830	—	10,722	1,042
1840	30,000	20,747	53,911
1850	61,995	22,253	98,209
1865	70,696	71,725	158,125
1875	131,909	69,927	216,570
1880	95,523	150,238	260,739
1885	148,907	181,454	344,645
1840	239,141	179,150	430,458
1895	300,257	184,147	504,003

På sätt redan förut blifvit nämndt, äro ej alla de civila tjenstemän, som hafva rätt att utfå pension af statsmedel, uppförda på allmänna indragningsstaten. Tullverkets tjenstemän utfå sina pensioner af tullmedel. Postverkets sina dels af postmedel, dels från civilstatens pensionsinrättning.

Beträffande tullverket föreskrefs redan 1783 genom ett kongl. bref till tulldirektionen, att vid pensioners meddelande skulle tillämpas enahanda grunder, som i sådant afseende varit under den förflutna tullarrendetiden gällande, och genom kongl. bref den 18 november 1836 reglerades pensioneringen vid tullverket. Pension utgår med hela lönen

vid 60 lefnads- och 30 tjenstår, med $\frac{3}{4}$ deraf för den, som i ena eller andra hänseendet ej uppnått föreskrifven ålder, med $\frac{1}{2}$ af lönen för den, som tjenat 25 år, men ej uppnått 60 lefnadsår och med $\frac{1}{4}$ af lönen för den som tjenat kortare tid. Med några af kongl. maj:t 1890 gjorda ändringar gälla dessa bestämmelser i hufvudsak fortfarande. Enligt reglemente af 1833 utgår likaledes af tullmedel pension till tulltjenstemäns i fattigdom efterlemnade enkor och barn.

Tullverkets utgifter för pensioneringen hafva varit:

År.	Indragningsstat.	Pensionsstat.		Summa.
		Tjenstemän.	Enkor och barn.	
1865	86,518	177,072		263,590
1875	86,278	223,298		309,576
1880	67,793	233,468		301,261
1885	46,406	247,503—	29,408	323,317
1890	26,335	279,623—	30,200	336,158
1895	15,310	317,028		332,338

Tullstaten har dessförutom en enskild pensionsinrättning för enkor och barn, som, stiftad 1805, har sitt senaste reglemente fastställt den 30 maj 1884. Denna pensionsinrättning åtnjuter förutom andel i böter och i löner vid ledighet samt inkomst af makulatur sedan 1892 ett årligt anslag af tullmedel å 10,000 kronor.

Tullstatens enskilda pensionsinrättnings ställning har varit:

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1885	297,793	26,855	52,077	86,063
1890	283,949	23,822	51,673	94,867

Postverkets tjenstemän voro liksom öfrige civile tjenstemän berättigade att vid fylda 65 år och 35 tjenstår åtnjuta pension från indragningsstaten, men år 1830 inrättades en postverkets särskilda indragnings- och pensionsstat, hvilkens utgifter bestredos af postmedlen. 1868 års Riksdag anhöll dock, att dessa postverkets stater skulle öfverflyttas till nionde hufvudtiteln. Efter 1872 erhålla postverkets tjenstemän pension från civilstatens pensionsinrättning och ersättes fyllnaden i det belopp, som de bort i statspension erhålla, af postverkets medel.

Af *postverkets medel* för pensionering hafva tagits i anspråk för:

År.	Indragningsstaten.	Pensionsstaten.	Summa.
1865	21,967	11,589	33,556
1875	10,674	53,538	64,212
1880	10,881	69,376	80,257
1885	7,171	71,823	78,994
1890	2,834	87,525	90,359
1895	395	76,651	77,046

Sedan år 1873 är vid postverket af bötesandelar bildad en *understödkassa*, hvilkens tillgångar 1885 uppgick till 20,000 kronor och 1893 till 39,281 kronor. Från denna kassas räntemedel har från och med år 1888 årligen utdelats pensioner på omkring 1,000 kronor, eller ungefär samma belopp, som årligen inflyter i bötes- och vitesmedel.

Dessutom äro, förnämligast under de sista 25 åren, bland postpersonalen bildade 15 olika enskilda enke- och pupillkassor, sjuk- och begravningskassor samt sparkassor, hvilka med tillsammans 1,681 medlemmar vid 1895 års slut hade en sammanlagd behållning af 122,105 kronor och under året i understöd utbetalt tillsammans 27,722 kronor.

Den 1756 inrättade *arméns pensionskassa*, hvilken stod under förvaltning af krigsbefälet och dess fullmäktige, undandrog sig oaktadt många Rikets Ständers framställningar all granskning af statsrevisorerna ända till 1849. År 1848 beviljade Rikets Ständer denna kassa ett årligt anslag af 33,000 kronor, som 1854 höjdes till 54,000 kronor, hvaremot de sistnämnda år vägrade att betala den brist i kassan, som uppstått. Vid 1856 års riksdag beslöto Rikets Ständer, att militär, så länge han å annat håll innehar aflöning eller pension uppgående till 3,000 kronor årligen, ej är berättigad att uppbära den honom från arméns pensionskassa tillkommande pension. I samband härmed förhöjdes de från denna kassa utgående pensionerna från år 1858. För möjliggörandet af detta beslut beviljades ett årligt kreditiv af 85,500 kronor att från 1858 utgå. Sistnämnda år beviljades 44,865 kronor till fyllandet af föregående årens brister och likaledes beviljades till fyllnadspensioner ett kreditiv af 150,000 kronor, som med undantag för åren 1861 och 1862, då det var 100,000 kronor, med förenämnda belopp utgick till och med 1866, då det höjdes till 195,000 kronor. Vid 1860 års riksdag bildades *beväringsskaps invalid- och pensionsfond*, som år 1895 utgjorde 1,046,112 kronor. Denna fonds förnämsta inkomster utgöras af bötesmedel, hvilka år 1880 uppgingo till 59,472, år 1890 till 56,415

och 1895 till 62,145 kronor. Samma år öfverfördes det från år 1840 till pensionering af enkor och barn utgående anslaget 37,500 kronor till arméns pensionskassa, hvilket anslag sedermera 1877 höjdes till 50,000 kronor. Pensionskassan erhöll likaledes 1860 i ersättning för mistade löneinnehållningar och nådårs- och begravningshjelpsbesparingar ett fast årligt anslag af 32,720 kronor, som tillsammans med 14,380 kronor från fjerde hufvudtiteln, förnämligast af denna hufvudtitels besparingar, sedermera utgått med 47,100 kronor, hvarjemte bibehölls det från Vadstena krigsmanshusfond till kassan öfverförda anslaget, som sedermera årligen utgått med 105,000 å 106,000 kronor. I samband med dessa regleringar upprepade Rikets Ständer sin redan 1858 gjorda anhållan om ett sådant ordnande af pensionsväsendet för armén, att hela pensioneringen måtte kunna af staten öfvertagas och öfverlemnades åt den 1861 tillsatta landtförsvarskomitén att deröfver afgifva utlåtande, hvilket skedde den 12 maj 1855 i tredje delen af komiténs betänkande. År 1875 gaf Kongl. Maj:t i uppdrag åt en komité att med ledning af vissa i landtförsvarsdepartementet utarbetade hufvudgrunder afgifva yttrande och förslag angående pensioneringen af arméns befäl och underbefäl med vederlikar, och afgaf denna komité sitt betänkande den 29 januari 1876, hvarpå kongl. proposition afgafs till Riksdagen och nya grunder för pensioneringen utfärdades samma år.

Sedan arméns fullmäktige 1878 hos Kongl. Maj:t anhållit om förslag till ett tidsenligt ordnande af den 1817 inrättade arméns enke- och pupillkassa, blef för ändamålet en komité tillsatt 1879 och afgaf denna sitt betänkande 5 mars 1881. I öfverensstämmelse med hvad i detta betänkande föreslogs, inrättades *arméns nya enke- och pupillkassa* år 1883, och öfvertogs förvaltningen af densamma af arméns pensionskassa, från hvilken till den nya enkekassan öfverfördes en kapitaltillgång af 530,000 kronor och dessutom bidrogo delegarne med 632,846. Till upprätthållande af den nya kassan beviljade Riksdagen ett årligt anslag af 67,708 kronor, som fortfarande utgår. Samtidigt indrogs det anslag å 50,000 kronor, som förut utgått till allmänna militär-enke-pensionskassan, men bereddes denna ersättning derför genom bidrag utaf de för lediga tjänster vid armén besparade medel, hvilka handhafvas af arméförvaltningen och årligen uppgå till omkring 49,000 kronor.

Åtskilliga enskilda pensionsinrättningar förekomma vid armén, och enligt reglemente af den 24 januari 1876 skola förslag till och ändringar i bestående sådana prövas af arméförvaltningen.

Till arméns pensionering funnos år 1895 under statskontorets förvaltning stående krigsmannafonder utgörande sammanlagda 8,432,233

och arméns pensionskassas fonder 8,247,286 eller tillsammans 16,679,519 kronor. I statsbidrag för nämnda år lemnades till krigsmannafonderna 303,990 förutom 62,145 i bötesmedel, eller sammanlagt 366,135 kronor och till arméns pensionskassa 1,800,026, eller tillsammans 2,166,151 kronor. I pensioner utbetaltes till befäl 2,111,665, till enkör 124,319 och till gemenskapen 478,893, eller tillsammans 2,714,877. Sjelf bidrog befälet till sin och sina enkörs pensionering med 341,884 kronor.

Arméns pensionskassa.

Tjenstemannafonden.

År	Tillgång.	Statsbidrag *	Delegares bidrag.	Pension.
1865	3,747,795	132,600	73,057	508,718
1875	»	148,646	72,747	495,653
1880	3,738,795	135,904	158,484	558,126
1885	3,747,795	164,084	163,669	576,898
1890	»	217,795	167,271	605,826
1895	»	251,181	176,550	646,207

Fyllnadspension.

År.	Extra ord. anslag.	Pensioner.
1865	150,000	145,905
1875	290,000	292,697
1880	700,000	680,531
1885	950,000	954,189
1890	1,204,305	1,213,328
1895	1,435,845	1,465,458

Allmänna militär-enke-pensionskassan.

År.	Statsbidrag.	Pension.
1865	37,500	36,702
1875	37,500	36,607
1880	50,000	47,727
1885	49,738	45,893
1890	48,889	48,216
1895	45,292	44,520

* Häri ingår ej bidraget från Vadstena krigsmanshusfond, som 1865 utgick med 102,746, åren 1875—85 med öfver 105,000 och sedermera med öfver 106,000 kronor årligen.

Arméns nya enke- och pupillkassa.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1885	1,549,560	67,708	196,433	6,757
1890	2,939,367	67,708	148,908	41,020
1895	4,493,602	67,708	155,334	79,799

Den 1642 grundade *Amiralitetskrigsmanskassan* var från början en invalid- och ålderdomskassa, som fick tillgodonjuta de inkomster, hvilka voro afsedda för det sjömanshospital, som Drottning Christina tänkte inrätta. Från 1783 blef kassan en pensionsanstalt icke blott för flottans officerare, utan äfven för dessas enkor och barn. Till bekostande af de senares pensionering betalade delegarne en särskild gratialafgift. År 1825 fick kassan nytt reglemente med deri fastställd pensionsstat, hvilken egde bestånd till 1834. År 1838 utfärdades nytt reglemente. I likhet med arméns pensionskassa vägrade amiralitetskrigsmanskassan att lemna sina räkenskaper till granskning af statsrevisorerna, hvarför Rikets Ständer derom gjorde framställning såväl vid 1844—45 årens som 1856—58 årens riksdag. 1865 års statsrevisorer gjorde anmärkning mot att kassans fonder ej redovisades. Det af Rikets Ständer till kassan beviljade anslaget utgick 1850 med 32,050, år 1856 med 43,100 och höjdes år 1860 till 46,295. Det utgår nu sedan 1876 från 9:de hufvudtitelns ordinarie stat såsom ersättning för mistade inkomster med 52,970, hvaraf 36,320 till flottans pensionsfond och 16,650 till gratialfonden. Med anledning af den 1858 genomförda löneförbättringen för flottans embets- och tjenstemän beviljade Rikets Ständer 1860 till fyllnadspensioner åt flottans embets- och tjenstemän ett förslagsanslag å 30,000 kronor och lika mycket till förbättrad pensionering af manskapet. Det förra anslaget höjdes 1866 till 72,000 och 1876 till 100,000 kronor samt det senare 1863 till 40,000 och 1877 till 66,500. Bristen å dessa förslagsanslag har alltjemt ökats och utgjorde 1880 9,248, år 1885 65,000, år 1890 183,816, och 1895 242,751. Till ordnande af flottans pensionsväsende tillsattes 1874 en komité, som afgaf sitt betänkande den 31 december 1875, hvilket föranledde en kongl. proposition till 1876 års Riksdag, som beviljade ökade anslag och samma år fastställdes grunden för pensioneringen af flottans embets- och tjenstemän. År 1877 gafs åt amiralitetskrigsmanskassans direktion i uppdrag att inkomma med förslag dels till denna kassas förvaltning, dels till reglemente för pensionering af flottans och lotsverkets gemenskap. Efter direktionens fullgörande af uppdragets senare del utfärdade Kongl. Maj:t den 31 oktober 1879 reglemente för sistnämnda pensionering och enligt

detta utgå pensionerna i fyra klasser. År 1888 afgaf amiralitetskrigsmanskassan nytt förslag till reglemente för kassan och utfärdades ett sådant 22 januari 1892, då kassan erhöll benämningen *Flottans pensionskassa*. 1891, 1893 och 1894 års revisorer gjorde anmärkning öfver att kapitaltillgången för flottans gratialfond, hvilken år 1888 utgjorde 1,286,878, sedan dess alltjemt nedgått, hvarigenom kassans förmåga att fullgöra sina förbindelser äfventyrades. För att bringa jemvigt i kassans tillgångar och utgifter ingick då direktionen till Kongl. Maj:t med begäran att till förstärkning af flottans gratialfond erhålla ett ökad årligt anslag af 37,500 kronor emot det, att flottans pensionskassa afstår från allt anspråk å eganderätten till galérvarfvet i Stockholm. Då Kongl. Maj:t emellertid den 22 september 1893 förklarade denna begäran ej kunna till någon åtgärd föranleda, beslöt kassans fullmäktige 1894 att på laglig väg söka göra gällande kassans eganderätt till galérvarfvet, hvilket ansågs ega ett värde af 1 1/2 million kronor.

Flottans pensionskassa.

Tjenstemannafonden.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1865	—	34,858	46,046 *)	134,370
1875	1,042,751	104,586	20,981	138,255
1880	819,268	136,265	33,979	192,082
1885	826,768	205,744	35,285	265,762
1890	834,768	286,605	35,891	341,555
1895	841,768	335,537	29,271	379,241

Gemenskapens pensionsfond.

År.	Statsbidrag.	Pension.
1865	41,694	65,881
1875	43,047	68,942
1880	79,248	79,162
1885	103,215	103,113
1890	136,443	139,732
1895	165,334	167,762

*) Deraf 25,500 i af- och tillträdesafgifter.

Gratalfonden.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1865	1,017,190	16,850	12,817	66,941
1875	1,098,445	16,650	25,473	87,108
1880	1,154,500	16,650	27,751	92,602
1885	1,191,600	16,650	28,618	98,643
1890	1,266,195	16,650	29,040	115,095
1895	1,233,397	16,650	39,235	126,942

Pensioneringen af *lotsverkets embets- och tjänstemän samt gemenskap* utgår af flottans pensionskassa, till hvilken lotsverket lemnar årliga bidrag af lotsmedel efter den förbättrade pensionering, som bereddes lotsverket enligt kungörelsen af den 21 september 1888. Särskilda grunder för pensioneringen fastställdes den 22 januari 1892 i samband med reglementet för flottans pensionskassa. Af det på femte hufvudtiteln upptagna anslaget till lotsverket utgår årligen 3,500 kronor till pensioneringen och till flottans pensionskassa har dessutom af lotsverkets medel öfverförts för beredande af fyllnadspension åt lotsverkets tjänstemän:

1889	19,119	1893	39,170
1890	22,852	1894	43,127
1891	28,159	1895	48,724
1892	34,450		

Lotsverket har dessutom en *enskild pensionskassa*, för hvilken reglemente fastställdes den 13 februari 1885. Utom delegarnes bidrag och räntemedel utgöras kassans inkomster af bötesandelar och inkomsten på försäljning af makulatur och tomfat.

År 1851 beslöt Rikets Ständer, att till en pensionsfond för folkskolelärare finge afsättas besparingar af anslagen till dessas aflöning, uppgående till 120,000 kronor. 1855 tillsattes en komité för uppgörandet af förslag till stiftsvis inrättade pensionskassor för folkskolelärare och inkom komitén samma år med sitt betänkande. Följande året inrättades sådana af komitén föreslagna pensionskassor i Linköpings och Hernösands stift. Då emellertid inga flera kommo till stånd, gjorde 1863 års Riksdag framställning om ordnandet af folkskolepensioneringen, för hvilket ändamål Kongl. Maj:t 1864 tillsatte en komité, hvilken

samma år inkom med sitt betänkande. Med anledning deraf afläts kongl. proposition till 1865 års Riksdag och reglemente för *folkskolelärarnes pensionsinrättning* utfärdades 1866, och följande år började denna inrättning sin verksamhet med en grundfond af 210,388 kronor.

Samtidigt med att Rikets Ständer fattade beslut om folkskolelärarnes pensionsinrättning, beviljade de 1866 äfven ett mindre anslag till understödjande af en *folkskolelärarnes enke- och pupillkassa*. På grund af Riksdagens skrifvelse 1874 tillsatte Kongl. Maj:t samma år en komité för att afgifva förslag till en sådan kassa, och inom ett par månader hade komitén sitt betänkande färdigt, hvarpå kongl. proposition afgafs till 1875 års Riksdag och reglemente för kassan utfärdades samma år, hvarefter den trädde i verksamhet med året 1876. De af Riksdagen på nionde hufvudtitelns ordinarie stat beviljade anslagen för upprätthållande af dessa kassor hafva för pensionsinrättningen från år 1867 till och med 1875 uppgått till 30,000, år 1876 till 155,000 och från år 1877 var anslaget 355,000, hvilket 1885 höjdes till 356,500 och 1890 till 357,373 efter att 1889 hafva utgått med 357,427. För enke- och pupillkassan har statsbidraget utgjort 56,000 kronor till 1886, då det höjdes till 63,500.

Sedan 1889 års Riksdag anhållit om utredning af de grunder, på hvilka ålderdomsförsörjning skulle kunna beredas lärare och lärarinnor vid småskolor, tillsattes för detta ändamål en komité 1890, som med ledning af förut verkställd förberedande undersökning afgaf sitt betänkande den 4 februari 1891. Med vissa ändringar godkände Riksdagen 1892 komiténs förslag, och *småskolelärarnes m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt* kom till stånd 1893.

Folkskolelärarnes pensionsinrättning.

Pensionsinrättningen.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1867	210,388	30,000	—	—
1875	919,411	30,000	—	57,679
1880	2,918,356	355,000	133,535	234,634
1885	4,862,907	356,500	175,518	344,943
1890	7,007,471	357,373	190,609	428,875
1895	9,283,514	356,873	221,810	511,939

Enke- och pupillkassan.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1878	332,517	56,000	59,642	10,888
1880	587,032	56,000	64,370	12,747
1885	1,306,301	56,000	78,772	33,961
1890	2,229,776	63,500	93,161	54,666
1895	3,327,941	63,500	111,077	77,424

Småskolelärares ålderdomsunderstödsanstalt.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Pensions-afgifter.	Understöd.
1893	—	—	65,740	4,000
1894	120,729	1,390	83,950	10,448
1895	177,108	24,147	76,500	15,119

Redan år 1846 tillsattes en komité för att utarbete en pensionsanstalt för ecklesiastikstatens enkor och barn och afgaf denna komité sitt betänkande samma år, men detta ledde ej till något resultat. År 1872 tillsattes en ny komité, som följande år afgaf sitt betänkande med förslag till enke- och pupillkassa dels för presterskapet, dels för elementarlärarne. Ett med anledning af inhemtade utlåtanden förnyadt betänkande afgafs 1873, och sedan förslagen blifvit behandlade af kyrkomötet, afgafs en kongl. proposition till 1874 års Riksdag. I hufvudsaklig öfverensstämmelse med komitéförslagen lemnade Riksdagen till den kongl. propositionen sitt bifall, och anslogs till pensionsinrättningen en grundfond, bestående af $\frac{3}{4}$ af stiftens emeritikassors behållning jemte ett års behållen inkomst af presterlig beställning. Af emeritikassor, som enligt 1820 års skolordning skulle finnas i hvarje stift, funnos vid 1860 års slut endast 9 och hade dessa tillsammans då en tillgång af 512,524 kronor. Den 6 november 1874 utfärdades reglemente för *presternskapets enke- och pupillkassa* och skulle denna, utom ofvan nämnda medel som grundfond, dessutom hafva en tillskottsfond, i hvilken utom annat skulle ingå delegarnes bidrag. År 1879, det första år, då kassans räkenskaper af statsrevisorerna granskades, utgjorde kapitaltillgången 1,803,863 och inkomsterna till grundfonden 378,572 och till tillskottsfonden 161,180; i pensioner utbetaltes 37,314.

Kassans ställning har sedan varit:

År.	Tillgång.	Årsinkomst af presterlig beställning.	Delegares bidrag.	Pension.
1880.....	2,777,865	— —	130,329	52,510
1885.....	5,327,397	213,588	140,923	132,254
1890.....	7,319,036	155,907	151,566	402,521
1895.....	9,017,685	140,739	162,630	362,739

Enligt 1877 års Riksdags beslut inrättades följande år *Lärarnes vid elementarläroverken enke- och pupillkassa*. Utom årligt statsanslag, som utgår från 9:de hufvudtitelns ordinarie stat, tillgodokom denna kassa den andel af stiftens emeritikassor, som icke tagits i anspråk för bildande af presterskapets enke- och pupillkassa. Statsanslaget utgick 1878 med 61,250, de begge följande åren med 65,000 och från och med 1881 till och med 1891 med öfver 68,000 och derefter med 69,851. Kassan förvaltas af samma direktion som folkskolelärarnes pensionsinrättning, och dess ekonomiska utveckling har varit

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1880.....	580,407	65,000	55,406	15,860
1885.....	1,320,921	68,471	62,399	38,967
1890.....	2,055,324	68,751	65,484	72,848
1895.....	2,768,145	69,851	71,776	115,641

Dessutom finnas i Kalmar stift en presterskapets enskilda enke- och pupillkassa och i Karlstads stift en läroverkets enke- och pupillkassa, i hvilka der anställda lärare äro skyldiga att ingå och slutligen i sistnämnde stift en enkehjelpsförening, i hvilken de kunna ingå.

Med anledning af Riksdagens 1872 aflåtna skrifvelse angående beviljadt statsbidrag med 1½ % af nettoinkomsten af statens jernvägs- trafik till pensionering af personalen vid denna trafik och denna personals enkor och barn utfärdade Kongl. Maj:t 6 september 1872 reglemente för *statens jernvägsstrafiks pensionsinrättning* och förnyades detta reglemente 1882, då statsbidraget höjdes till 2 % af nettoinkomsten. Den 6 december 1872 utfärdades reglemente för *statens jernvägsstrafiks enke- och pupillkassa* och erhåller denna i statsbidrag: böter, afkastning af jordstycken, afgifter för förvaring och inkomster för försäljning af tillvaratagna effekter, inkomsterna af försäljnings- och annonseringsrättigheter, gångbiljetter och platformsbiljetter samt för försäld makulatur. På sista tiden har det visat sig, att pensionsinrättningens kassa ej är

tillräckligt stark för att trygga ett fortgående uppfyllande af kassans förbindelser.

Äfven enskilda jernvägarne hafva bildat en pensionskassa, för hvilken reglemente utfärdades 1888.

Statens jernvägstrafiks pensionsinrättning.

Pensionsfonden.

År.	Tillgång.	Trafikmedel.	Delegares bidrag.	Pension.
1872.....	71,849	68,992	2,358	—
1875.....	528,526	80,693	62,312	13
1880.....	1,500,268	97,601	68,008	5,720
1885.....	3,314,312	141,351	174,825	37,603
1890.....	5,529,625	134,004	205,225	121,705
1895.....	7,549,496	198,226	226,321	361,771

Enke- och pupillkassan.

År.	Tillgång.	Trafikmedel.	Delegares bidrag.	Pension.
1872.....	110,391	4,848	33,746	75
1875.....	564,211	29,567	123,365	8,391
1880.....	1,728,416	53,460	127,047	24,011
1885.....	3,083,689	55,151	179,755	67,719
1890.....	4,661,042	52,990	197,028	118,783
1895.....	6,372,578	—	210,033	172,324

Sedan särskilda komiterade 1873 uppgjort förslag till *Telegrafverkets pensionsinrättning*, med gaf 1874 års Riksdag, att till förmån för den föreslagna pensioneringen skulle årligen få afsättas 50 procent af verkets portoinkomst, hvarpå reglemente för pensionsinrättningen utfärdades 23 oktober 1874 och denna trädde i verksamhet med året 1875. I pensionsvilkoren gjordes 1883 den ändring, att pension, som före denna tid utgick med 60 procent af hela aflöningen (lön och tjänstgöringspenningar), gjordes lika med lönen eller höjdes till 75 procent af hela aflöningen. Till bestridande af den ökade kostnad för pensioneringen, som derigenom uppstod, med gaf Riksdagen, att erforderligt fyllnadsbelopp finge utgå från telegrafverkets medel. Dessutom utbetalas af dessa enligt särskilda kongl. bref vissa pensioner.

Den 21 maj 1875 utfärdades reglemente för den i samband med

telegrafverkets pensionsinrättning stående *telegrafverkets enke- och pupillkassa*. Förutom bidrag af delegarne åtnjuter denna kassa ett årligt understöd af 5,000 kronor från telegrafverkets medel och dessutom bötesandelar och inkomster af telegrafverkets *understödsfond*, som bildades 1868 genom försäljning af makulatur och år 1875 uppgick till 11,369 kronor, samt till hvilken sedermera influtit omkring 15,000 kronor. Utvecklingen har varit för

Telegrafverkets pensionsinrättning.

Pensionsfonden.

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Delegares bidrag.	Pension.
1875.....	944,749	63,150	20,614	—
1880.....	1,394,095	60,243	23,892	180
1885.....	2,041,134	64,625	28,834	14,144
1890.....	2,652,190	70,600	30,558	67,724
1895.....	2,821,966	70,273	32,196	144,779

Dessutom utgå af telegrafverkets medel till pensioner:

År.	Enligt kongl. bref.	Fyllnadspension.
1885.....	9,472	2,610
1890.....	5,302	15,939
1895.....	3,220	34,347

Enke- och pupillkassan.

År.	Tillgång.	Delegares bidrag.	Pension.
1875.....	24,101	9,112	168
1880.....	138,568	14,149	4,176
1885.....	261,195	15,939	8,986
1890.....	391,635	16,800	14,965
1895.....	526,428	18,656	23,310

Med anledning af 1853—54 årens Riksdag gjord framställning till-
satte Kongl. Maj:t 1855 en komité att uppgöra förslag till en pensions-

anstalt för ålderstigna sjömän. Betänkandet afgafs 2 februari 1856 och på grund af gjorda anmärkningar inlemnade komiterade ett nytt förslag 26 oktober 1857, hvarefter Kongl. Maj:t afgaf proposition till 1863 års Riksdag om inrättandet af en pensionsanstalt för befälhafvare och sjöfolk å svenska i utrikes fart gående fartyg. Riksdagen medgaf, att den s. k. föringen, som blifvit kofferdiskeppare och sjömän 1748 tillagd, skulle såsom bidrag till nämnda pensionsanstalt af tullmedlen utgå, hvaremot föringen ej vidare skulle till sjöfolket utbetalas. Den 29 januari 1864 utfärdades reglemente för *Handelsflottans pensionsanstalt*. Anstalten åtnjuter ett på 9:de hufvudtitelu uppfördt anslag, som skall af tullmedlen utgå med 78,000 kronor om året. Dessutom eger den att af tullmedlen utbekomma 1,000 kronor för hvarje 2,880 nyläster, hvarmed lästetalet för svenska i utrikes sjöfart använda fartyg för hvarje år öfverskjuter 69,120 nyläster. Denna del af anslaget, som vexlar för hvarje år, utgjorde lägst 14,000 år 1889 och högst 20,000 åren 1882 och 1883 och kan i medeltal uppskattas till nära 18,000 kronor. Denna del användes icke omedelbarligen för den årliga pensioneringen, utan lägges till pensionsfonden. Utgifterna för förvaltningen bestridas med ränteafkastningen af en särskild fond, förvaltningsfonden, bildad af ersättningen för föringen, hvilken ersättning åren 1864 till och med 1868 utgick med 24,000 kronor om året. Pensioner från denna fond började utbetalas från och med 1869.

Fondens utveckling har varit:

År.	Tillgång.	Statsbidrag.	Pension.
1870	244,805	79,000	49,848
1875.....	346,145	88,000	79,914
1880.....	474,914	96,000	87,271
1885.....	624,837	97,000	92,749
1890.....	755,329	94,000	96,030
1895.....	800,712	97,000	110,631

På nionde hufvudtitelns ordinarie stat har under tiden från 1865 hvarje år utgått ett anslag å 6,000 kronor till *kongl. teaterns pensionskassor*.

Enligt bankoreglementet ega sedan 1840 tjänstemän och vaktbetjente åtnjuta pension: till lörens hela belopp efter 70 lefnads- och 45 tjänstår samt vid försvagad helsa efter 65 och 40 år, och med $\frac{3}{4}$ af lören vid 60 lefnads- och 40 tjänstår.

Riksbankens utgifter för pensionering hafva varit:

År.	Indragnings- stat.	Pensions- stat.	Summa.
1865	—	59,648	—
1875	—	78,924	—
1880	14,300	77,550	91,850
1885	3,300	87,441	90,741
1890	2,633	64,341	66,974
1895	1,300	53,000	54,300

Vid riksbanken finnas derjemte dels bankostatens enke- och pupillkassa, för hvilken reglemente är utfärdadt 21 juli 1870 och till hvilken delegareafgiften utgår med 10 procent af pensionsbeloppet samt pensionerna efter 11 klasser, dels sedan 1851 riksbankens afdelningskontors och pappersbruks enke- och pupillkassa med reglemente af den 24 april 1877 och pensioner utgående efter 8 klasser.

Enligt reglementet för riksgäldskontoret åtnjuta tjänstemän och vaktmästare: hela lönen i pension vid 70 lefnadsår, eller efter 50 års allmän tjänst, och vid försvagad helse vid 65 lefnadsår och 40 år i allmän tjänst, samt $\frac{3}{4}$ af lönen vid 60 och 40 år.

Derjemte finnes en riksgäldskontorets enke- och pupillkassa, till hvilken delegarne betala i årsafgift $2\frac{1}{2}$ procent af lönen. Skulle brist uppstå, täckes denna af riksgäldskontorets medel intill högst 2,250 kronor om året.

Riksgäldskontorets utgifter för pensionering hafva varit:

År.	Indragnings- stat.	Pensions- stat.	Summa.
1875	13,975	8,417	22,382
1880	17,875	8,417	26,292
1885	10,975	7,859	18,834
1890	10,975	3,854	14,429
1895	5,900	11,075	16,975

I afseende å ministerstatens pensionering gälla derom gifna bestämmelser i ministerreglementet af den 19 december 1845. Innehafvare af diplomatisk befattning, hvilken indrages, eller hvilken han på grund af sjukdom frånträder, eller från hvilken han rappelleras, erhåller

utan att vara pensionsberättigad ett efter omständigheterna lämpadt expektansarfvode. Konsulernas rätt till pension är icke reglerad genom någon särskild svensk eller norsk författning, utan meddelas föreskrift härom i hvarje enskildt fall af Kongl. Maj:t i sammansatt statsråd. Tjenstemän å såväl minister- som konsulsstaten erlægga icke något bidrag till sin eller sina enkors och barns pensionering. Utgifterna för detta ändamål bestridas af den gemensamma utrikesbudgeten, hvaraf från kabinettskassan $\frac{12}{17}$ och från konsulskassan $\frac{4}{7}$ drabba Sverige.

Utgifterna hafva varit:

År.	Expektans arfvode.	Pensioner ur	
		kabinettskassan.	konsulskassan.
1882	10,800	22,800	22,733
1887	4,800	22,700	9,533
1892	4,800	19,550	14,050

Efter att hafva tagit denna öfversigt af pensionsväsendets utveckling, kan man till ett helt sammanföra statens alla uppoffringar för pensioneringen af dess tjenstemän och deras enkors och barn. Det skall då visa sig, att under detta århundrade statens utgifter för sagda ändamål icke allenast vuxit, såsom naturligt är att vänta, utan också att denna tillväxt under århundradets senare del visar sig alltjemt ökas i en mycket högre grad än statens utgifter i öfrigt.

Från 1815 till 1840, under hvilken tid budgeten mer än tredubblades, växte i afrundade tal pensionsstaten från 45,400 till 97,500 kronor och indragningsstaten från 407,500 till 475,500 kronor eller begge tillsammans från 453,000 till 573,000, det vill säga endast med något mer än en fjerdedel. Från 1840, då alla för pensionering afsedda anslag uppfördes på 9:de hufvudtiteln, ökades denna hufvudtitels slutsumma till öfver 1,1 million år 1855 och till öfver 1,5 million 1865, det vill säga att utgifterna för pensioneringen nära på tredubblades under samma tid som budgeten i sin helhet endast fördubblades.

Med undantag för de gamla pensionskassorna, civilstatens, arméns och flottans, hafva nästan alla andra nu befintliga tillkommit under det nya representationsskicket. Så inrättades handelsflottans 1864, folkskolelärnarnes 1867, jernvägens 1873, telegrafverkets 1875, presterskapets

enkekassa 1875, folkskolelärarnes enkekassa 1876 och elementarlärarnes enkekassa 1878. Till dessa pensionskassor har pensioneringen allt mera öfvergått. Redan 1880 utgingo mer än hälften af alla pensionsutgifter från dessa kassor och 1895 nära två tredjedelar. En del af dem, såsom jernvägens och telegrafens, åtnjuta sina statsbidrag från trafikmedel och presterskapets på annat sätt. Återstoden erhåller statsanslag på 9:de hufvudtitelns ordinarie stat — pensionsstaten. Detta gör, att denna hufvudtitel mindre nu, än hvad förut varit fallet, ensamt angifver statens utgifter för pensioneringen.

Utgifterna på 9:de hufvudtiteln hafva under tiden 1865—95 i jemna tusental ökats på

pensionsstaten från.....	221,000	till 1,296,000
indragningsstaten »	743,000	» 2,019,000
extra ord. staten »	319,000	» 1,640,000
eller tillsammans 1,563,000 till 4,955,000,		

hvertill komma de anslag, bötesmedel inbegripna, som under samma tid utgått till krigsmannafonderna, hvilka anslag ökats från 305,000 till 366,000. Lägger man härtill de utgifter för pensioneringen, som utgått från embetsverkens stater dels direkt i pension, dels till pensionskassorna, så har summan af statsbidrag till statens pensionsväsende ökats från 1,924,776 år 1865 till 6,292,873 år 1895. Till dessa statens utgifter bör slutligen läggas räntorna af de fonder, som blifvit af statsmedel bildade och hafva dessa räntor under tiden 1865—95 ökats från 727,408 till 2,967,186.

I hvad mån statens utgifter för pensioneringen ökats under tiden 1865—95 framgår af följande jemförelse.

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Indragningsstat	742,613	1,351,477	1,327,829	1,630,696	1,912,481	2,018,970
Embetsverkens medel	361,497	504,661	552,800	605,974	605,973	604,226
Krigsmannakassor.....	304,666	348,097	363,847	311,645	360,405	366,135
Teateranslag.....	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000
Pensionskassor	510,000	1,026,743	1,970,882	2,298,374	2,894,396	3,297,542
Summa statsbidrag	1,924,776	3,236,978	4,231,358	4,852,689	5,779,255	6,292,873

Af dessa statsanslag och pensionskassornas öfriga medel hafva pensioner utgått som följer.

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Indragningsstat	742,613	1,351,477	1,327,829	1,630,696	1,912,481	2,018,970
Embetsverk.....	361,437	475,094	499,660	550,823	552,983	551,226
Krigsmannakassor	310,000	349,305	380,749	415,925	453,962	478,893
Teatern.....	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000
Pensionskassorna	1,201,000	1,551,244	2,480,451	3,311,155	4,477,215	5,434,117
Summa pensioner	2,621,050	3,733,120	4,694,689	5,914,599	7,402,641	8,489,206

Fördelas pensionerna på den civila och den militära personalen samt på enkor och barn, utfaller fördelningen sålunda:

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Civile tjänsteman	1,147,765	1,908,354	2,136,033	2,673,302	3,206,040	3,703,035
Militära do	788,993	926,605	1,430,739	1,796,949	2,160,709	2,490,906
Gemenskapen	375,881	418,247	459,911	519,657	593,694	646,655
Summa militär	1,164,874	1,344,852	1,890,650	2,316,606	2,754,403	3,137,561
Handelsflottan.....	—	79,914	96,000	92,749	96,030	110,631
Summa tjänsteman	2,312,639	3,333,120	4,122,683	5,082,957	6,056,473	6,951,227
Enkor och barn	308,411	400,000	572,006	831,942	1,346,168	1,537,979
Summa	2,621,050	3,733,120	4,694,689	5,914,899	7,402,641	8,489,206

Krigsmannafondernas — Vadstena krigsmanshusfond, Invalidhusfonden och Beväringsens invalid- och pensionsfond — ekonomiska utveckling under perioden 1865—95 har varit:

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Fonder	4,403,369	5,840,490	6,472,765	7,029,396	7,838,128	8,432,233
Statsanslag *)	304,666	348,097	363,847	311,645	360,405	366,135
Räntor	201,322	277,038	321,025	317,015	315,543	320,437
Summa inkomst.....	505,988	625,135	684,872	628,660	675,948	686,572
Pensioner	310,000	349,305	380,749	415,925	453,962	478,893

*) Häri inräknade bötesmedel tillfallande Beväringsfonden.

Pensionskassornas ställning, för hvilken redogöres i Riksdagens revisorers berättelser, har under åren 1865—95 varit:

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Fonder	9,801,692	15,303,432	25,082,033	39,090,447	51,481,763	64,019,643
Statsbidrag	510,000	1,026,743	1,970,882	2,298,374	2,894,396	3,290,542
Delegares bidrag.....	272,725	551,446	1,084,324	1,509,141	1,563,398	1,684,651
Räntor.....	526,086	718,041	1,181,839	1,754,009	2,096,576	2,646,749
Summa inkomst.....	1,308,811	2,296,230	4,237,045	5,561,524	6,554,370	7,628,942
Pensioner	1,201,000	1,551,244	2,480,451	3,311,155	4,477,215	5,434,117

Dessa pensionskassornas fonder, inkomster och pensioner fördela sig på tjänstemän och deras enkor och barn som följer.

Tjänstemannakassor.

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Fonder	8,501,692	13,343,969	17,986,094	24,773,227	30,338,365	35,990,367
Statsbidrag	410,850	927,593	1,733,232	1,989,807	2,578,898	2,984,541
Delegares bidrag.....	188,183	323,569	513,283	626,848	682,261	721,763
Räntor	445,044	622,578	870,281	1,123,540	1,264,255	1,536,241
Summa inkomst.....	1,054,077	1,873,740	3,116,796	3,940,195	4,525,414	5,242,545
Pensioner	892,589	1,151,244	1,908,445	2,479,213	3,131,047	3,896,138

Enke- och pupillkassor.

	1865.	1875.	1880.	1885.	1890.	1895.
Fonder	1,300,000	1,959,463	7,095,939	14,317,220	21,143,398	28,029,276
Statsbidrag	99,150	99,150	237,650	308,567	315,498	313,001
Delegares bidrag.....	84,542	227,877	571,041	882,293	881,137	962,888
Räntor	71,042	95,463	311,558	630,469	832,321	1,110,508
Summa inkomst.....	254,734	422,490	1,120,249	1,821,329	2,128,956	2,386,397
Pensioner	308,411	400,000	572,006	831,942	1,346,168	1,537,979

De för pensioneringen afsatta fonderna hafva uppgått till:

	Krigsmanna- kassor.	Pensions- kassor.	Summa.
1865	4,403,369	9,801,692	14,205,061
1875	5,840,490	15,303,432	21,143,922
1880	6,472,765	25,082,033	31,554,798
1885	7,029,396	39,090,447	46,119,843
1890	7,838,128	51,481,763	59,319,891
1895	8,432,233	64,019,643	72,451,896

Af nu lemnade redogörelse för de uppoffringar, som staten under det nya representationsskicket gjort för pensioneringen af sina tjänstemän och deras enkor och barn, framgår, att statsutgifterna för detta ändamål ökats från 1,9 million år 1865 till 6,3 millioner 1895, eller med ungefär 900,000 kronor för hvarje femårsperiod. Jemföres vidare med hvarandra statsverkets och de enskildes bidrag till pensioneringen i sin helhet, skall man finna, att de senare bidragen i procent af de förra år 1885 utgjorde 25,5, men derefter nedgått år 1890 till 21,1 %, och år 1895 till 19,8 %.

Derjemte hafva de med statsmedel bildade pensionsfonderna under perioden 1865—95 vuxit från 14 till 72 millioner kronor. Fondernas tillväxt har dock ej alla år varit lika stor. Åren 1865—75 var den i medeltal 0,7 millioner, 1875—80 omkring 3 millioner om året, och från 1880 har tillväxten hållit sig vid omkring 2,6 millioner om året. För den senaste tiden skulle den dock hafva varit större, om ej fondernas räntefot samtidigt nedgått. Denna räntefot, som 1875 var 5 %, har sedermera nedgått till 4,9 % år 1880, 4,75 % år 1885 och till 4,25 % derefter.

Ända till 1894 var det öfverskott, hvarmed pensionsfonderna tillväxte, större än ränteinkomsten, men sistnämnda år ändrade sig detta förhållande. Af räntevinsten användes då 53,000 kronor till bestridande af utgifter, och 1895 togos deraf 170,000 kronor till samma ändamål. Häraf kan man hafva anledning förmoda, att pensionsfonderna framdeles icke skola komma att stiga i samma proportion som hittills. Men skulle detta visa sig blifva förhållandet, blifva de också mindre i stånd att fullgöra de ständigt växande kraf, som de årligen ökade pensionsutgifterna ställa på dem. Detta blir i framtiden så mycket betänkligare,

som redan nu flera kassor visat oförmåga att kunna fullgöra sina förbindelser. Sådant är förhållandet med civilstatens pensionsinrättning, flottans pensionskassa, jernvägens pensionsinrättning och tullstatens enskilda pensionsinrättning. Att icke samma förhållande inträdt med telegrafverkets pensionsinrättning beror på, att fyllnadspension i en alltjemt stigande grad lemnas af telegrafverkets medel.

Inför dessa fakta: ökade anslag på allmänna indragningsstaten och höjda statsbidrag till pensionskassorna, såsom en följd af en relativ minskning i dessa kassors bidrag från delegarne och i räntevinst, vill det synas nödvändigt för staten att vidtaga några åtgärder, hvarigenom statens utgifter för pensioneringen kunna, om icke minskas, åtminstone för framtiden hållas inom med statens ekonomi förenliga gränser. Dertill manar äfven den omständigheten, att dödligheten inom alla åldersklasser under detta århundrade, förnämligast under de sista trettio åren, minskats, så att då medellifslängden under detta århundrade för män ökats med 9 år, har densamma under ensamt de sista trettio åren ökats med 8. Som en följd häraf hafva långt flera 25-åringar nu utsigt att uppnå 70 år än som under 1850-talet hade utsigt att uppnå 65 år, och af 30-åringar uppnå nu nästan lika många 70 år som under 1860-talet hade förhoppning att uppnå 65 år. Det är tydligt, att i jembredd med denna pensionstagarnes ökade lifslängd pensionsutgifterna också skola stiga.

Men icke blott ur ekonomisk synpunkt är en reform af hela pensionsväsendet behöflig, utan måhända är en sådan än mer påkallad ur rättvisans synpunkt, för att icke gynna den ena tjänstemannaklassen mer än den andra. Aktgifver man på de stora skiljaktigheter, som äro rådande statens olika tjänstemän emellan, beträffande pensionsålder, pensionsafgifter och pensionens storlek, så skall man näppeligen kunna underlåta att finna önskvärdheten af, att de på mångfaldigt sätt från hvarandra afvikande bestämmelserna derom, som äro föreskrifna i de särskilda pensionsreglementena, bringas till likformighet sins emellan. Beträffande pensionsåldern, så vexla bestämmelserna med afseende å lefnadsåren mellan 70 och 50 år och med afseende på tjensteåldern mellan 20 och 40 år. Med hänsyn till pensionens storlek, så utgår denna i regeln i förhållande till lörens storlek, men der aflöningen är delad i lön och tjänstgöringspenningar, hvilket långt ifrån gäller alla de tjänstemän, som äro berättigade till pension — utgå de senare icke

för alla i samma proportion till lönen. Pensionsavgifterna utgå i förhållande till pensionens storlek med vissa procent af denna, vexlande mellan 2 % och 6 %. Till jämförelse bör nämnas, att dessa avgifter lära utgå i Frankrike med 5 % af aflöningen och i Tyskland med 3 % af denna samt i Finland med 15 % af pensionsbeloppet. De medel, med hvilka staten bekostar pensioneringen för sina olika tjänstemän, vexla äfven i förhållande till deras egna bidrag högst betydligt. Så bidraga de tjänstemän, som åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten utan att tillhöra civilstatens pensionsinrättning, ingenting till sin pensionering. I procent af statsbidragen betala i pensionsavgift flottans officerare nära 9, arméns officerare nära 10, telegrafens tjänstemän nära 46, folkskolelärare 62 och jernvägens tjänstemän 114.

Med afseende på kostnaden för pensionskassornas förvaltning, vill det synas, som denna borde kunna minskas, enär densamma utgår med så vexlande belopp som mellan 1 procent och 15 procent af utgifterna. I sin helhet har förvaltningskostnaden stigit från 162,000 år 1880 till 185,000 år 1885 och till 203,000 år 1895.

Vore statens pensionsväsende fotadt på rationella grunder och gälde frågan endast att rätta missförhållanden inom en eller annan pensionskassa, då skulle man kunna åtnöja sig med partiella reformer. Men så länge de enskildes avgifter till pensionskassorna utgå med så olika belopp i förhållande till statsbidragen, som de nu göra, och så länge pensioneringen på allmänna indragningsstaten bibehålles, skall man icke på de partiella reformernas väg kunna nå det eftersträfvade målet: begränsning af statens utgifter för pensioneringen, och en rättvis fördelning af de uppostringar för densamma, som staten ålägger sina tjänstemän. Mycket länge torde ej heller kunna upprätthållas en sådan princip som den, att staten skall anses skyldig att pensionera tjänstemän, som under tjänstetiden ej sjelfva bidragit till sin pensionering. En sådan princip står i allt för uppenbar strid mot den likställighet olika samhällsklasser emellan, som tidsandan allt mer och mer söker genomföra på alla verksamhetsområden. Med afseende åter på pensionskassorna, som utgöra ett bolag mellan staten och tjänstemännen med gemensamhet i lagstiftning och styrelse, så kan en sådan organisation ej leda till något godt resultat för staten. Den hittills vunna erfarenheten vittnar tillräckligt derom, att det enskilda intresset alltid passar på att inkräkta på det allmännas område, och de ökade kostnader, som deraf blifva en följd, dem får staten betala. Skall staten fortfarande upprätthålla pensioneringen genom pensionskassor, så borde åtminstone göras till vilkor därför, att tjänstemännen uteslutas från all delaktighet i lagstiftningen

för kassorna. Skola tjänstemännen, såsom sjelfva bidragande till sin pensionering, medgifvas någon delaktighet i kassornas förvaltning, bör denna ställas under stark kontroll af någon för det ändamålet afsedd offentlig myndighet. En sådan, med sakkunskap på försäkringsteknikens område utrustad myndighet, som har till uteslutande uppgift att med vaksamhet följa kassornas ställning, är med den utveckling, pensionsväsendet nu erhållit, dessutom betingad deraf, att om kassorna skola ega en tryggad tillvaro, måste de hvila på rigtiga, tekniskt matematiska grunder och dessa alltjemt revideras i mån som betingelserna för kassans fortbestånd ändras.

Med de stora fonder, som nu stå till pensionskassornas förfogande, och med de rikliga statsbidrag, som nu utgå till pensionering af statens tjänstemän — bidrag, som vida öfverstiga hvad hela svenska folket årligen betalar till staten i direkt skatt för all inkomst af fastighet, kapital, näringar, allmän och enskild tjänst — vill det synas, som det mycket väl skulle låta sig göra att ordna pensionsväsendet i sin helhet på ett för statsverket mindre betungande och för framtiden mera betryggande sätt, än hvad som nu är händelsen. Genom att göra statens pensionsväsende i sin helhet till föremål för en omsorgsfull utredning, skulle man derjemte kunna vinna det ej mindre eftersträfvansvärda önskemålet att med afseende på tjänstemännens uppoffringar för sin pensionering skipa rättvisa dem emellan. Likformiga bestämmelser för pensioneringen, med uppgift att lika fördela skyldigheterna tjänstemännen emellan och att i fråga om rättigheter icke gynna någon på en annans bekostnad, blir det också endast vid en reform af pensionsväsendet i sin helhet möjligt att fastställa, ty med afseende å storleken af tjänstemännens bidrag kan likställighet dem emellan icke vinnas på annat sätt, än att pensionsavgifterna för några höjas och för andra sänkas, och med afseende å pensionsbeloppens storlek kan likställighet icke heller vinnas, om icke så ordnas, att pensionerna utgå efter för alla lika gällande grunder. Något rättsligt hinder mot vidtagandet af sådana åtgärder skulle icke kunna resas från deras sida, som finge frångå en i pensionsbänseende mera gynnad ställning, ty summan af alla dessas avgifter till sin egen pensionering torde icke på långt när motsvara sammanlagda beloppen af hvad som af dem och deras likar uppburits i pensioner, och hvad pensionsfonderna vidkommer, så hafva dessa helt och hållet tillkommit genom statsmedel, och således hafva kassornas delegare ingen som helst rätt att öfver dem förfoga.

I Frankrike, Tyskland, Holland och Danmark har man redan genom lagar ordnat hela denna angelägenhet, och det bör därför icke möta några

öfvervinneliga svårigheter att göra detta äfven hos oss, allra helst som vi förutom den erfarenhet, som kan förvärfvas från utlandet, dervid kunna bygga på en lång inhemsk erfarenhet. Alla de bestämmelser, som torde komma i fråga att hos oss göras allmänt gällande, äro redan till finnandes än i ett, än i ett annat pensionsreglemente. Det gäller då blott att underkasta dem alla en samvetsgrann pröfning och att efter en sådan pröfning af dem bibehålla, hvad erfarenheten visat vara klokt och förnuftigt. Många äro dessutom de förarbeten, som i detta hänseende blifvit af föregående komitéer gjorda, icke minst, utan snarare tvärtom af den senast tillsatta komitén för ordnandet af statens civila tienstinnehafvares pensionering.

Utan att hafva underkastat hvarje särskild pensionskassa en omsorgsfull utredning med afseende på uppkomst, fortbestånd, pensionsbestämmelser och ekonomi och i dessa afseenden jemfört de olika kassorna med hvarandra och med statens pensionsinrättningar i öfrigt, kan man icke bilda sig en bestämd mening om hvilka de bestämmelser äro eller kunna vara, som företrädesvis böra vinna tillämpning vid pensionering af tienstemen och deras enkor och barn. Men denna omständighet bör icke utgöra hinder för att man på förhand förslagsvis framhåller, hvad som vid en reform af pensionsväsendet kan anses önskvärdt att ur allmänt medborgerlig synpunkt eftersträfvä.

I främsta rummet synes då böra som regel fastslås, att inga pensioner få utdelas af statsmedel, som ej dertill blifvit i vederbörlig ordning anslagna, och i samband dermed torde böra tagas under öfvervägande, om icke för kontrollens skull borde förmenas embetsverken att från sin uppbörd till pensionskassorna direkt öfverföra inkomst af sportler, böter och naturaförmåner. Utom det obestämbara i statsbidragens storlek, som deraf föranledes, kan ett sådant tillvägagående lätt fresta att till fromma för pensionskassornas ekonomi vidtaga åtgärder, som annars icke skulle hafva ifrågakommit.

Vidare vill det icke synas obilligt, om man träffade den bestämmelsen, att ingen må uppbära statspension, som ej under sin tienstetid sjelf dertill i någon mån bidragit med årliga inbetalningar. Visserligen är det för staten en angelägenhet af vigt att så ordna för sina tjenare, att ingen på ålderdomen saknar en nödtorftig bergning, men denna statens förpligtelse fritager på intet sätt tienstemannen från den hvarje annan medborgare moraliskt åliggande skyldigheten att under sin krafts dagar draga omsorg om sin ålderdom. I hvad mån tienstemannen kan anses vara skyldig att till sin pensionering sjelf bidra, derom skola meningarne utan tvifvel blifva delade, och kan frågan svårligen afgöras

utan i samband med kostnaden för statspensioneringen i sin helhet, men i det enskilda lifvet anses det som en mycket liberal anordning, om arbetsgifvaren betalar hälften af premien för ålderdomsförsäkring af arbetstagaren och denne den andra hälften.

Så vida man vill fasthålla den ursprungliga meningen med statspensioner, eller att bereda uttjenta tjänstemän en nödortftig bergning på ålderdomen — och svårigen kan man inse, att någonting föranleder till att nu frångå denna ursprungliga mening — så borde deraf med nödvändighet följa, att man nedsatte gränsen för de högsta pensionsbeloppen till mindre än nu gällande 8,000 kronor. Visserligen kunna olika meningar råda om hvad med nödortft rätteligen bör förstås, men då man bestämt maximum för pensionsbeloppen i Frankrike till 6,000 francs, i Belgien till 5,000 francs och i Danmark till 6,000 kronor, så borde »i vårt fattiga land» nödortften vid 65 års ålder äfven för en högt uppsatt man kunna tillfredsställas med något liknande pensionsbelopp.

För att emellertid en bestämmelse om maximum af pension skall blifva effektiv, fordras, att ingen får uppbära pension för mer än en tjänst. I annat fall blir resultatet icke bättre än nu, då exempelvis en f. d. tjänsteman åtnjuter 11,000 kronor, en annan 8,400 kronor i pension, därför att begge uppbära sådan från två håll, dels från indragningsstat, dels från någon statens pensionsinrättning. Men såsom statsrevisorerna med afseende å förenämnda fall redan anmärkt, »synes det angeläget att genom bestämda föreskrifter undvika uppkomsten af dylika abnorma pensionsförhållanden». I öfverensstämmelse med förbudet att innehafva pension från två eller flera tjänster bör ock stadgas, att om innehafvare af pension å nyo inträder i det allmännas tjänst, så minskas hans pension med ett belopp, som, om det just precis icke motsvarar hela lönen, dock utgör någon betydligare del deraf.

Med afseende å pensionsåldern torde böra föreskrifvas, att tjänstinnehafvare i regeln skall vara skyldig att vid en bestämd af tjänstens beskaffenhet beroende lefnadsålder från tjänsten afgå mot erhållande af pension, hvars storlek står i förhållande till den uppnådda tjänstetidens längd. Derest tjänstinnehafvare vid den för afskedstagandet stadgade lefnadsåldern icke uppnått den för hel pensions erhållande föreskrifna tjänstetiden, borde efter för alla lika gällande grunder pensionsbeloppet minskas i samma förhållande, som den verkliga tjänstetiden understiger den fastställda. För statens ekonomi är det derjemte af vigt, att den lefnadsålder, vid hvilken afgang skall ega rum, icke sättes för låg; ty det kapitalvärde, som för beredande af en viss bestämd pension

erfordras vid inträdet i tjänst, är dubbelt så stor, om pensionen skall utgå vid 65 år, som om den skall utgå vid 70 år. Med hänsyn härtill borde ock den procent af lönen, som bör utgå i pension, minskas i samma mån tjänstens beskaffenhet fordrar afgang vid en tidigare lefnadsålder än den högsta, som för pensions erhållande kan anses lämplig att fastställa. I ett sådant stadgande ligger ingen obillighet, ty om en person vid en viss ålder (såsom t. ex. en militär vid 50 år) icke anses lämplig att sköta en tjänst af en viss beskaffenhet, så följer deraf icke, att han är oduglig för annan verksamhet. Pensionen kan då icke hafva annan uppgift än att hålla honom skadeslös för den brist på färdighet i en ny verksamhet, som för honom kan göra det nödvändigt att lemna sitt arbete till billigare pris än den af samma ålder, som deruti förvärfvat vana.

Rättvisan kräfver, att den, som i tjänst ådragit sig obotlig skada, bör i förhållande till invaliditeten komma i åtnjutande af pension oberoende af åldersbestämmelserna, och en af sjuklighet framkallad oförmåga att sköta sin tjänst bör kunna berättiga till pension vid en med några år reducerad pensionsålder. Pensionsrätten bör förloras, om någon blir dömd för vanhedrande brott, afskedas på grund af tjenstefel eller lemnar tjänsten utan att taga afsked, och det vill synas billigt, att den, som genom arf eller på annat sätt kommit i den förmögenhetsställning, att hans årsinkomster, pensionen oräknad, öfverstiga denna, endast bekommer så stor del af pensionen, som belöper sig på de af honom gjorda inbetalningarna. Likartadt borde förhållandet vara äfven med den, som bosätter sig utrikes. Rätt att återfå erlagda afgifter utom upplupna räntor synes böra medgifvas den, som lemnar all statstjänst och afsäger sig all rätt att erhålla pension.

Till hvarje pensionsinrättning borde måhända höra en enke- och pupillkassa, som förvaltades i samband med pensionsinrättningen och på statens bekostnad. Huru vida det kan vara klokt, att staten ålägger sina tjänstemän delaktighet deri och för den skull dertill lemnar bidrag utöfver förvaltningskostnaden, äro frågor, som strängt taget ligga utanför ändamålet med statspensioneringen i egentlig mening, men hvilka dock icke torde kunna förbigås vid ett ordnande af densamma.

De uttalanden om grunderna för pensionering af statens tjänstemän, som nu blifvit gjorda, kunna icke betraktas såsom annat än förslagsmeningar, och huru mycket man än skulle kunna finnas villig att icke fränkänna dessa och andra dylika förslagsvis framkastade meningar billighet och rättvisa, så är det emellertid tydligt, att inga andra bestämmelser kunna läggas till grund för ett rationellt ordnande af statens

pensionsväsende än sådana, som blifvit i alla sina detaljer underkastade en noggrann och omsorgsfull granskning. En sådan granskning kan icke verkställas af andra än sakkunnige män, lika litet som andra än sådana kunna på ett tillfredsställande sätt utarbeta de förslag, till hvilka granskningen kan föranleda. Det är af denna anledning, som lösningen af den magtpåliggande frågan om ordnandet af statens pensionsväsende icke torde kunna öfverlemnas till annat än en komité, bestående af män förtrogna såväl med försäkringstekniken som med statsförvaltningen och med folkrepresentationens önskingar. Det ligger i sakens natur, att denna komité får underkasta sig ett mödosamt arbete, om den skall lösa sin uppgift på ett tillfredsställande sätt och icke fullgöra sitt uppdrag lika lättvindigt, som en annan komité gjorde vid ett likartadt tillfälle, om hvilket det icke torde vara öfverflödigt att här påminna.

I skrifvelse af den 27 februari 1858 anmälde Rikets Ständer, att de vid behandlingen af nionde hufvudtiteln funnit dittills gällande pensionsförfattningar, såsom i viss mån bristfälliga, behöfva omarbetas, med anledning hvaraf och då det syntes nödigt, att de i särskilda författningar spridda stadganden angående pensionsväsendet blefve i en enda sammanförda, Rikets Ständer anhöllo, att en revision af nämnda stadganden måtte företagas och förslag till ändamålsenligt ordnande af pensionsväsendet uppgöras och för Rikets Ständer framläggas. Med anledning af denna Rikets Ständers skrifvelse tillsatte Kongl. Maj:t den 19 juni 1858 en komité på 6 personer med uppdrag »att, efter granskning af de stadganden, som ligga till grund för pensions erhållande af allmänna medel eller af särskilda, utaf staten understödda pensionsinrättningar uppgöra och till Kongl. Maj:t aflemba förslag till ett ändamålsenligt ordnande af pensionsväsendet i allmänhet». Denna komité afgaf sitt betänkande den 27 september 1862, således efter mer än fyra års arbete. Med förslag till förordning och reservationer inberäknade omfattade betänkandet icke mer än 67 sidor. Om man redan deraf kan finna, att ärendet var knapphändigt nog behandladt, så torde detta ännu tydligare framgå af följande passus i betänkandet: »Likaså har komitén ansett nödigt förskaffa sig kännedom, huru pensionsväsendet för närvarande är ordnad inom andra större eller, i afseende på dervarande samhällsinrättningar och öfriga förhållanden, med Sverige någorlunda likartade stater. Genom hans excellens herr utrikes statsministerns bemedling har komitén fått emottaga reglementen, instruktioner och andra meddelanden, angående pensionsväsendet i Belgien, Danmark, Frankrike, Hannover, Preussen, Ryssland och Österrike. Komitén, som under sina arbeten haft nyttig ledning af de sålunda

vunna upplysningarna, har likväl icke ansett sig böra, genom redogörelse för pensionsväsendet i andra länder, öka vidlyftheten af detta sitt betänkande.»

Att Riksdagen hos Kongl. Maj:t anhåller om vidtagandet af åtgärder till ett rationellt ordnande af pensionsväsendet är för Riksdagen icke främmande. Under hela detta århundrade har Riksdagen flerfaldiga gånger derom till Kongl. Maj:t gjort framställning, vare sig beträffande pensionsväsendet i sin helhet eller delar deraf. Redan 1809 anhöllo Rikets Ständer, att vissa angifna grunder måtte vid pensioners, beneficiers och benådningars tilldelande eller bibehållande stadgas och tillämpas. Åren 1818, 1823 och 1835 anhöllo Rikets Ständer, att pensioner ej måtte utaf andra än därför afsedda medel beviljas. 1830 begärdes, att grunder för pensionering af hofvens personal borde upprättas. 1846 anhölls, att amiralitetskrigsmanskassans räkenskaper skulle insändas till granskning af kammarrätt och statsrevisorer och 1858 ytterligare i samma sak, att summariska uppgifter öfver kassans alla inkomster och utgifter måtte hvarje statsrevision meddelas. Vid 1853—54 års riksdag gjorde Rikets Ständer framställning om inrättandet af en pensionsanstalt för ålderstigne sjömän. 1858 anhölls om revision af pensionsförfattningarne och förslag till ett ändamålsenligt ordnande af pensionsväsendet i allmänhet och samma år om vidtagandet af åtgärder för ordnandet af pensioneringen för arméns och flottans manskap på ett lämpligt och verksamt sätt. År 1860 anhöllo Rikets Ständer om åtgärder till förberedande af en sådan reglering af arméns pensionsväsende, att hela pensioneringen måtte kunna af staten öfvertagas och samma år desslikes om utredning af pensionsrätten för en del civile tjänstemän. 1863 anhölls om undersökning, på hvilka grunder pensioneringen af folkskolelärare ändamålsenligast skulle kunna ordnas och 1874 om beredandet af pensionering för folkskolelärares efterlemnade enkör och barn. År 1889 anhölls om upprättande af grunder för ålderdomsförsörjning af lärare och lärarinnor vid småskolan och om utredning af civilstatens pensionsinrättnings ställning och om det inbördes förhållandet mellan densamma och allmänna indragningsstaten, så att minskning i statens utgifter för pensioneringen af civilstatens embets- och tjänstemän kunde beredas.

På den höga ståndpunkt, försäkringstekniken i våra dagar intager, borde man lättare nu än förr kunna komma till rätta med ett ordnande af statens hela pensionsväsende, icke blott så att statens utgifter för pensioneringen blefve hållna inom rimliga gränser, utan äfven så att alla statens tjänstemän i och för sin pensionering iklädas lika skyldig-

heter och komma i åtnjutande af lika rättigheter. Ett ordnande af statens pensionsväsende på ett tillfredsställande sätt skulle utan tvifvel äfven kunna bidra att underlätta genomförandet af den ytterst svårösta fråga om allmän ålderdomsförsörjning, som redan länge stått på dagordningen. Hur skall man nemligen kunna hoppas att realisera tanken på en pensionering af alla, om man icke kan lyckas i att genomföra en tillfredsställande pensionering af en liten del af samhällets medlemmar, i synnerhet när för det sistnämnda ändamålet betydande fonder stå till förfogande. Vill man därför det förra, så synes det, som man borde vara angelägen om att först, och så fort som möjligt, genomföra det senare.

Med anledning af hvad som i denna min motion blifvit anfördt och med stöd deraf tillåter jag mig hemställa:

att Riksdagen behagade i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta undersöka det offentliga pensionsväsendet för statens embets- och tjenstemän samt betjente med vederlikar, icke blott det af staten bekostade, utan äfven det af staten understödda med hänsyn till såväl statsverkets växande utgifter därför som de särskilda pensionskassornas förmåga att fullgöra sina åtaganden och i samband dermed låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ett sådant ordnande af statens pensionsväsende i dess helhet, att nödig begränsning i statens utgifter för pensioneringen kan vinnas, på samma gång som åt statens tjenstemän beredes likställighet beträffande såväl pensionernas förhållande till aflöningen som tjenstemännens skyldighet att till sin pensionering bidra, samt

att Riksdagen behagade till bestridande af de med förenämnda undersökning förenade kostnader bevilja ett förslagsanslag till det belopp, som utskottet kan finna nödigt.

Om remiss till statsutskottet anhålles.

Stockholm den 25 januari 1897.

J. H. G. Fredholm.